

Spis treści

Wprowadzenie 13

Część I

Pedagogika społeczna w strukturze pedagogiki jako dyscypliny naukowej oraz jako wyodrębniająca się praktyka zawodowa w sferze opieki i pomocy społecznej 27

ROZDZIAŁ 1. Przednaukowa wiedza oraz refleksje teoretyczne związane z pomocniczością, samopomocą i wolontaryzmem. Pojawienie się dobroczynności i działalności charytatywnej 31

1.1. Ogólne przesłanki myśli historycznej 31

1.2. Przednaukowe reminiscencje publiczne i teoretyczne. Przejawy dobroczynności oraz inicjowanie starań o charakterze zabezpieczenia bytu jednostki w sytuacjach szczególnych 32

1.3. Próba oceny historycznych przednaukowych refleksji i ewolucji doświadczanej w praktyce ofiarowanej pomocy 49

Literatura przedmiotu 54

Pytania 55

ROZDZIAŁ 2. Geneza powstania oraz fazy przeobrażeń polskiej pedagogiki społecznej 56

- 2.1. Tożsamości i profesjonalizacja pedagogiki społecznej 56
- 2.2. Historyczne okoliczności gromadzenia wiedzy o ponurej industrialnej rzeczywistości. Pilne potrzeby oświatowe w sferze opieki i pomocy jako sytuacja sprzyjająca narodzinom pedagogiki społecznej 66
- 2.3. Kształtowanie się pedagogiki społecznej jako subdyscypliny naukowej 69

Literatura przedmiotu 84

Pytania 85

ROZDZIAŁ 3. Opieka, pomoc społeczna i praca socjalna jako tradycyjne przedmioty zainteresowań polskiej pedagogiki 86

- 3.1. Uwagi na temat wprowadzonej logiki wyjaśniania 86
- 3.2. Opieka, pomoc społeczna i pomocniczość. Zakresy rozumienia pojęć 88
- 3.3. Praca socjalna jako działalność pomocowo-użyteczna w tworzącym się społeczeństwie przemysłowym 94
- 3.4. Historyczne okoliczności powstawania i ukształtowania się profilu pomocy społecznej i pracy socjalnej w Polsce 99
- 3.5. Pedagogika społeczna a pedagogika opiekuńcza i praca socjalna 109
- 3.6. Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza 111
- 3.7. Praca socjalna 115

Literatura przedmiotu 123

Pytania 125

ROZDZIAŁ 4. Dominujące stanowiska teoretyczne towarzyszące rozwojowi pedagogiki społecznej w Polsce 126

- 4.1. Rodowód i tradycja w tworzeniu zaplecza teoretycznego 126
- 4.2. Rodzime (wybrane) koncepcje twórców szkół naukowych w pedagogice społecznej 136

4.3. Kategoria środowiska jako podstawowe pojęcie w tradycyjnej i współczesnej wiedzy pedagogicznej 150

4.4. Współcześni myśliciele w naukach społecznych. Przydatność nowych teorii do kolejnych interpretacji, stosowania i wykorzystania w pedagogice społecznej 154

Literatura przedmiotu 164

Pytania 166

ROZDZIAŁ 5. Badania i analizy podejmowane przez pedagogów społecznych w Polsce w okresie tworzenia się nowego ładu społeczno-ekonomicznego (1989–2007) 167

Literatura przedmiotu 179

Pytania 180

Część II

Przeobrażenia społeczne, procesy, pojęcia oraz problemy towarzyszące zmianie społecznej 181

ROZDZIAŁ 6. Procesy urbanizacyjne, rozwój miast i ekspansja tzw. *miejskiego stylu życia*. Rozwój ekologii społecznej 183

6.1. Pojęcie urbanizacji. Cechy definicyjne. 183

6.2. Krytyka niektórych aspektów socjologicznych urbanizacji 189

6.3. Strefy peryferyjne, suburbia i nowe koncepcje zagospodarowania przestrzeni miejskiej 191

6.4. Ekologia społeczna 196

Literatura przedmiotu 201

Pytania 202

ROZDZIAŁ 7. Rola i znaczenie zjawiska globalizacji w egzystencji jednostek i grup społecznych na świecie 203

7.1. Geneza idei globalizacji 203

7.2. Wieloznacznosc procesu globalizacji 208

7.3. Globalizacja jako nowa kategoria opisu wielu oblicz współczesnej rzeczywistości 215

7.4. Antyglobaliści i przejawy ich krytyki 219

Literatura przedmiotu 221

Pytania 222

ROZDZIAŁ 8. Zmiana społeczna a zjawisko ubóstwa. Zbiorowe symptomy poczucia traumy i politraumy w dobie transformacji. Marginalizacja oraz wykluczenie jako typowe przykłady przyrostu obszaru upośledzenia społecznego 223

8.1. Pojęcie zmiany społecznej 223

8.2. Asynchronizacja rozwoju społeczno-gospodarczego nierówności społeczne i zjawisko pauperyzacji 227

8.3. Ubóstwo społeczne 232

8.4. Traumatogenne przemiany w życiu jednostek i grup a upośledzenie społeczne 241

8.5. Marginalizacja i ekskluzja społeczna 248

Literatura przedmiotu 257

Pytania 258

ROZDZIAŁ 9. Modernizacja tradycyjnych społeczeństw i społeczności. Przydatność teorii modernizacji dla potrzeb pedagogiki społecznej 259

9.1. Narodziny teorii modernizacji oraz konteksty stosowania terminu 260

9.2. Społeczeństwo tradycyjne *versus* społeczeństwo nowoczesne 267

9.3. Pojęcie nowoczesności i ponowoczesności w stosowanym przez humanistów opisie współczesności 272

9.4. Społeczne zapotrzebowanie na wiedzę dotyczącą kreowania nowoczesnej osobowości 276

Literatura przedmiotu 282

Pytania 283

Część III

Wybrane zagadnienia z metodologii i metodyki badań w naukach społecznych użyteczne badaczom doby transformacji 285

ROZDZIAŁ 10. Zbieżności i różnice w systematyzacji uogólnień oraz postrzeganiu i eksploracji zmieniającej się rzeczywistości (socjologia *versus* pedagogika) 289

10.1. Refleksje wprowadzające 289

10.2. O rozwoju dyscyplin, sposobach analizy i stosowanych uogólnieniach. Stan i tendencje rozwojowe w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku 293

10.3. Postulat stosowania jakościowych orientacji teoretyczno-metodologicznych w latach osiemdziesiątych oraz dziewięćdziesiątych XX wieku 309

Literatura przedmiotu 316

Pytania 317

ROZDZIAŁ 11. Pluralizm metodologiczny oraz dylematy badaczy analizujących współczesność 318

11.1. Perspektywy poznawcze: modernizm a postmodernizm 318

11.2. Ideologizacja myślenia badacza i zawężenie obszaru badań w naszym czasie społecznym. Stosowanie nowych narzędzi badawczych 327

11.3. Pobieżna ocena dotychczasowych praktycznych działań badawczych 336

Literatura przedmiotu 339

Pytania 340

ROZDZIAŁ 12. Niektóre oblicza etyki w badaniach, w publikacjach i w życiu naukowym 341

Literatura przedmiotu 360

Pytania 360

Część IV

Od ideologii ku rehabilitacji społecznej i wyzwoleniu aktywności człowieka. Problemy i interakcje społeczne wpływające na pomyślne uczestnictwo we współczesnych organizacjach społecznych 363

ROZDZIAŁ 13. Przewodnie idee postępu społecznego w społeczeństwie obywatelskim, partycypacja społeczna a rola i znaczenie kapitału społecznego 369

13.1. Uwagi wstępne 369

13.2. Źródła idei i charakterystyka społeczeństwa obywatelskiego 371

13.3. Partycypacja społeczna. Zakres rozumienia pojęcia 377

13.4. Pojęcie kapitału społecznego 381

13.5. Kapitał społeczny oraz inne koncepcje i rodzaje kapitałów 384

Literatura przedmiotu 392

Pytania 393

ROZDZIAŁ 14. Przestrzeń społeczna jako układ pewnych elementów i zależności występujących w każdej strukturze społecznej. Wybrane pojęcia, procesy i zagadnienia 394

14.1. Przestrzeń społeczna. Funkcjonalny i symboliczny wymiar pojęcia 395

14.2. Społeczeństwo a struktura społeczna 398

14.3. Aktualność problematyki rustykalnej we współczesnej pedagogice społecznej. Ruralizacja przestrzeni i struktury miejskiej 403

14.4. Społeczność lokalna, zbiorowość terytorialna a ideologia lokalizmu/regionalizmu 411

14.5. Pojawiające się interakcje i procesy społeczne 417

Literatura przedmiotu 430

Pytania 431

ROZDZIAŁ 15. Strukturalizacja mechanizmów socjalizacyjno-identyfikacyjnych. Znaczenie wiedzy ogólnej kreatora o sztuce w kształtowaniu tożsamości jednostki. Warunki wzrostu bądź zanikania integracji społecznej 432

- 15.1. Istota i znaczenie problematyki 432
- 15.2. Pojęcie socjalizacji 435
- 15.3. Pojęcie identyfikacji 441
- 15.4. Identyfikacja jako kategoria psychologiczna 444
- 15.5. Identyfikacja jako kategoria socjologiczna 446
- 15.6. Identyfikacja jako kategoria pedagogiczna 449
- 15.7. Socjopedagogiczna koncepcja identyfikacji (teoria a przesłania praktyczne) 454
- 15.8. Socjalizacja–identyfikacja–adaptacja–integracja a wychowanie 460
- 15.9. Planowanie działań społecznych i pedagogicznych a socjotechniczne dyrektywy sprawcze 462

Literatura przedmiotu 469

Pytania 470

ROZDZIAŁ 16. Przejawy wpływu ważniejszych instytucji oraz zinstytucjonalizowanych struktur i kręgów społecznych 471

- 16.1. Zarys problematyki. Propozycja opisu specyficznych cech poszczególnych układów i kręgów strukturalnych 471
- 16.2. Rodzina 473
- 16.3. Szkoła 482
- 16.4. Kościół i religia 486
- 16.5. Samorząd terytorialny i lokalne zakłady pracy 491
- 16.6. Organizacje pozarządowe, fundacje i stowarzyszenia 496
- 16.7. Wpływ społeczny na przejawiany styl i jakość życia 502

Literatura przedmiotu 511

Pytania 512

ROZDZIAŁ 17. Organizacja sfery publicznej społeczności lokalnej. Upowszechnianie wzorów środowiskowej mobilizacji 513

17.1. Anomia a rehabilitacja społeczna 513

17.2. Dążenia ku normalności i próby przezwycięzania traumy 521

17.3. Emancypacja społeczna i aktywizowanie społeczności lokalnej 526

Literatura przedmiotu 540

Pytania 541

Zakończenie. Perspektywa rozwoju stosowanej pedagogiki społecznej 543

Bibliografia 553

Słownik ważniejszych pojęć 595

Indeks osób 633